

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

ПАВЛЕНКО ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 94 (477.73) «1965–1991»

**МИКОЛАЇВЩИНА
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 60-х – НА ПОЧАТКУ 90-х РОКІВ ХХ ст.**

07.00.01 – Історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Миколаїв – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі історії України Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
заслужений діяч науки і техніки України
Шитюк Микола Миколайович,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського,
директор навчально-наукового інституту
історії, політології та права

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
член-кореспондент НАН України
Даниленко Віктор Михайлович,
Інститут історії України НАН України,
завідувач відділу історії України
другої половини ХХ століття

кандидат історичних наук, доцент
Каганов Юрій Олегович,
Запорізький національний університет,
завідувач відділу аспірантури і докторантури

Захист відбудеться «__» _____ 2017 р. о __ год. __ хв.
на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.134.01 у Миколаївському
національному університеті імені В. О. Сухомлинського (54030, Миколаїв,
вул. Нікольська, 24, ауд. № 01.322).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Миколаївського
національного університету імені В. О. Сухомлинського (54030, Миколаїв,
вул. Нікольська, 24).

Автореферат розісланий «__» _____ 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. А. Пархоменко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний період державного будівництва України супроводжується підвищенням інтересу до практики й досвіду минулих років. Модерна вітчизняна історична наука неабиякого значення надає регіональним дослідженням. Саме завдяки ним є можливість досягнути розвиток окремого регіону, зокрема Миколаївщини.

Період другої половини 60-х – початку 90-х рр. ХХ ст. для УРСР став важливим історичним етапом, упродовж якого формувалися визначальні риси її сучасного соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку. В другій половині 60-х рр. завершилися основні адміністративно-територіальні зміни, у минулому залишилися війни, голодомори, репресії, депортації народів, стабілізувалися міграційні процеси. Втім, незважаючи на відсутність соціальних потрясінь у 1960-х – на початку 90 рр., які могли стати перешкодою розвитку країни, в цей період окреслилося широке коло економічних та суспільно-політичних проблем. Подальший хід історичних подій завершився трансформацією, що призвела до формування системної кризи, яка стала наслідком для усіх сфер суспільного життя.

Актуальність обраної теми пояснюється й тим, що вона відображає найменш вивчений – регіональний аспект. Миколаївська область є однією з південних перлин Північного Причорномор'я з непереріжною історією новітньої доби. Комплексне та незаангажоване дослідження історії Миколаївщини «застійного» періоду та горбачовської Перебудови дасть можливість об'єктивно досягнути велику кількість розбудовчих процесів, що проходять і в сучасну добу, адже саме в другій половині 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. закладені майже всі основні вектори розвитку краю, сформована спеціалізація економіки та в деякій мірі спроектоване майбутнє Миколаївської області.

Актуалізує тему й рівень її наукової розробки. Наявні дослідження лише частково розкривають тему соціально-економічного, суспільно-політичного та культурно-духовного розвитку Миколаївщини та представляють собою переважно радянську історіографію. Отже, вибір теми та її актуальність зумовлені потребою комплексного об'єктивного дослідження тих історичних процесів, що мали місце на території Миколаївщини впродовж другої половини 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям пов'язаний з розробкою планової теми: «Актуальні проблеми історії Півдня України в загальноісторичному вимірі», що проводиться на кафедрі історії України Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (державний реєстраційний номер 0115U004380). Тема дисертації затверджена вченою радою Миколаївського

національного університету імені В. О. Сухомлинського (протокол № 11 від 27 травня 2014 р.) та зареєстрована в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації за № 0114U006164.

Метою дослідження є комплексний аналіз соціально-економічного, суспільно-політичного та культурно-освітнього розвитку Миколаївщини в другій половині 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст.

Для її реалізації поставлено **завдання** дослідити:

- історіографію, джерельну базу та методологію дослідження;
- промисловий та сільськогосподарський розвиток Миколаївської області в другій половині 60-х – в першій половині 80-х рр.;
- суспільно-політичне та культурно-духовне життя області періоду «застою»;
- соціально-економічні тенденції на території Миколаївщини в другій половині 80-х – на початку 90-х рр.;
- державотворчі процеси та національно-культурне життя в Миколаївській області в перебудовчий період;
- окреслити коло питань, які потребують подальшого дослідження.

Об'єкт дослідження – Миколаївська область в період другої половини 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст.

Предмет дослідження – соціально-економічні, суспільно-політичні та культурно-освітні процеси на Миколаївщині в другій половині 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст.

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину 60-х – початок 90-х рр. ХХ ст. Саме в епоху брежньовського «застою» сформувалось сучасне економічне та культурне «обличчя» області, а в період горбачовської Перебудови закладені кардинальні демократичні та державотворчі тенденції в суспільно-політичному житті.

Територіальні межі дослідження охоплюють Миколаївську область – одну з 25 адміністративних одиниць суверенної Української держави.

Наукова новизна дослідження полягає в наступному:

- *вперше* за проблемно-хронологічною схемою з позицій об'єктивності та історизму комплексно досліджений розвиток Миколаївської області в період другої половини 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст.; запропоновано власну концепцію соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку області в період брежньовського «застою» (1965-1984 рр.); переосмислені процеси, що відбувались в суспільно-політичному житті краю в добу горбачовської Перебудови (1985-1991 рр.); уведено до наукового обігу інформацію про розвиток соціально-побутової сфери області;

– *уточнено* стан наукової розробки теми; розкрито важливе значення найновіших наукових праць, які ще не підлягали історіографічному аналізу,

для переосмислення історії розвитку Миколаївщини зазначеного періоду.

– *подальшого розвитку* в дисертації набули питання щодо діяльності опозиційно налаштованих до радянської влади громадян, шістдесятників, дисидентів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що наведені в дисертації факти, висновки та узагальнення можуть бути використані при підготовці узагальнюючих праць з історії України та південного регіону. Матеріали дослідження можна використовувати в дидактичних цілях при підготовці уроків у школі, лекційних та семінарських занять у вищих навчальних закладах під час розгляду відповідних тем із нормативних курсів «Історія України», «Історія Миколаївщини». Наведені в дисертації факти, висновки й узагальнення можуть стати корисними в краєзнавчій та екскурсійній роботі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювались на засіданні кафедри історії України Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Результати дослідження апробовані автором на V Міжнародній науковій конференції «Аркасівські читання. Україна в контексті історичного розвитку Східної Європи» (Миколаїв, 17–18 квітня 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Суспільні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (Львів, 3–4 липня 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні наукові дослідження різноманітних соціальних процесів сучасного суспільства» (Одеса, 11–12 вересня 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (Херсон, 25–26 вересня 2015 р.), XXI Всеукраїнській конференції молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів «Модернізація науково-технологічної політики України» (Київ, 15 квітня 2016 р.), VI Міжнародній науковій конференції «Аркасівські читання: історико-археологічні та етнологічні дослідження у контексті гуманітарного розвитку європейського суспільства» (Миколаїв, 15–16 квітня 2016 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні мідраші Північного Причорномор'я» (Миколаїв, 19–21 квітня 2016 р.).

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 14 наукових праць в українських та чеському виданнях (загальним обсягом 7,1 ум. друк. арк.), 6 із них у фахових виданнях України.

Обсяг та структура дисертації зумовлені поставленою метою, завданнями і характером дослідження. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів (9 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури (458 позицій). Загальний обсяг дисертації становить 255 сторінок, із них основний текст – 196 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначені мета і завдання дослідження, предмет та об'єкт, хронологічні й територіальні межі, охарактеризовано наукову новизну і практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі **«Історіографія, джерельна база і методологія дослідження»** розкрито сучасний стан наукової розробки теми, особливості джерельної бази й методологічного апарату дослідження.

Підрозділ 1.1 «Стан наукової розробки теми» містить аналіз наукової літератури з теми дисертації. В основу аналізу історіографії теми покладено проблемно-хронологічний принцип. Хронологічно історіографію дослідження можна поділити на дві групи: радянську (1960-1980-ті рр.) та сучасну (1990-ті рр. – до нинішнього часу).

Серед праць, що належать до першої групи, чимало таких, які створювались переважно з метою ідеологічного забезпечення функціонування колгоспно-радгоспної системи господарювання на селі, адміністративно-командної системи у виробництві та існування радянського ладу в суспільно-політичному та культурному житті, а тому в них майже завжди аналізувалися лише позитивні моменти. Цінність даних праць полягає в залученні великої кількості джерел, статистичних матеріалів, звітів з діяльності підприємств, однак в концептуальному плані простежується радянська школа бачення історичного минулого. Публікації П. Виборного, Р. Кац, О. Златопольської, А. Смірнова, А. Ганькевича, В. Домишляєва, А. Малярчука присвячені історії становлення і розвитку миколаївських суднобудівних заводів. Чимало праць містили цікавий матеріал, але їх пронизувала заідеологізованість і жорсткий марксистсько-ленінський підхід. Подібні риси притаманні дослідженням В. Бородатого, М. Дмитроченка, О. Черненка. Визначним явищем вітчизняної історіографії стала опублікована у 1980 р. фундаментальна узагальнююча монографія П. Панченка, що являє багатоаспектне комплексне дослідження розвитку сільськогосподарського виробництва і загального становища українського села. Окремо слід виділити дві монографії О. Захарченка присвячені науковому обґрунтуванню необхідності введення колективного підприємства в сільськогосподарське виробництво.

Своєрідним проміжним підсумком радянської історіографії стала **«Історія міст і сіл Української РСР»**. Томи про Миколаївську область побачили світ у 1971 р та 1981 р. українською та російською мовами. Дана праця на момент створення не мала аналогів у світі. З виходом у світ унікальної, величезної за обсягом праці Україна засвідчила високий фаховий рівень своєї регіоналістики та встановила своєрідний рекорд: жодна з інших радянських республік створити аналогічну працю не змогла. Сучасний аналіз

роботи виокремлює істотні вади: описовість, декларатизм, захвалювання та перебільшення успіхів і досягнень. Нариси про міста і села створені за єдиним шаблоном, уривчасті. Відсутні характерні особливості соціальної організації. Натомість томи наповнені найдрібнішими деталями діяльності місцевих партійних і комсомольських організацій. Штампи та заідеологізованість зробили нариси про різні міста і селища дуже схожими. Однак для свого часу видання справді унікальне.

Якісно новий етап у розвитку вітчизняної історіографії в дослідженні поставленої проблеми розпочався зі здобуттям Україною незалежності. Значно розширився доступ науковців до архівних фондів, з'явилася реальна можливість повно, об'єктивно й неупереджено висвітлювати історичні процеси та події.

Значного розвитку на рубежі ХХ-ХХІ ст. досягла історіографія суспільно-політичного життя Миколаївщини в перебудовчий період другої половини 80-х рр. В наукових розвідках М. Алексієвця, О. Бажана, Д. Князевич, В. Михайлова, О. Шипотілова, М. Шитюка розроблена проблематика становлення неформального громадсько-політичного руху на Миколаївщині наприкінці 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст., висвітлена його еволюція та процеси створення на території області осередків перших демократичних політичних партій, що вперше за багато десятиліть склали конкуренцію КПУ.

В сучасну добу вийшов ряд монографічних досліджень, присвячених змалюванню історичного шляху основних промислових підприємств Миколаївщини. В працях дослідників В. Бабица та А. Сикварова комплексно розглянута історія суднобудування на Миколаївщині та процес зародження і становлення авіаносного флоту в СРСР. Краєзнавець Є. Горбуров в ряді монографій дослідив біографії відомих керівників миколаївських промислових підприємств. Крізь призму подання їх життєписів розкривається багатопланова історія становлення промисловості області в 60-80-х рр. ХХ ст. у тісному зв'язку із суспільно-політичним життям.

Проблемам дослідження комуністичного терору присвячені томи колективної праці «Реабілітовані історією. Миколаївська область». В праці вміщені статті, архівні документи, спогади очевидців, що викривали злочинний механізм політичних репресій та утисків незгодних з політикою радянської влади на Миколаївщині у тому числі в 60-80-х рр. Особливо детально поданий опис утисків релігійних громад області, заборона вільного задоволення духовних потреб. Більш всебічно релігійний аспект опрацьований в працях Д. Заковоротного та В. Щукіна, спеціально присвячених проблемам історії православної та іудейської громад Миколаївщини.

Комплексний аналіз багатогранного розвитку Миколаївщини радянської доби міститься на сторінках навчально-методичних посібників, авторами яких стали науково-професорські колективи провідних вищих навчальних закладів області. Однак значно ширші хронологічні рамки осягнення матеріалу та навчальний характер праць об'єктивно не сприяли комплексному висвітленню поставлених в дисертації завдань.

В 1990-х – 2000-х рр. проведено ряд науково-практичних конференцій, приурочених до ювілейних дат історії Миколаївщини. Важливою подією в науковому житті області стало регулярне проведення обласної краєзнавчої конференції «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження» та міжнародної науково-практичної конференції «Аркасівські читання» за матеріалами яких видаються друковані збірники. Значення краєзнавчих матеріалів даних конференцій важко переоцінити, адже саме на рівні подібних заходів відбувається первинна апробація проміжних результатів наукових пошуків, їх обговорення та трансформація в подальший науковий продукт.

Таким чином, недосліджені та сфальсифіковані аспекти історії Миколаївщини другої половини 60-х – початку 90-х рр. потребують комплексного, глибокого та об'єктивного дослідження.

У підрозділі 1.2 “Джерельна база” характеризуються залучені до дисертації джерела й визначаються їх інформаційні можливості. Джерельну базу дослідження склали архівні матеріали, опубліковані документи та періодична преса.

Архівну джерельну основу дослідження становлять матеріали Державного архіву Миколаївської області. Значна кількість опрацьованих документів міститься у фонді 992 (Миколаївська обласна Рада, 1937-1941 рр., 1943-2001 рр.), та П-7 (Миколаївський обласний комітет Комуністичної партії України, 1936-1962, 1964-1991 рр.), в яких міститься переписка з ЦК КПУ, Президією Верховної Ради УРСР, Радою Міністрів УРСР, профільними міністерствами, Миколаївським обкомом КПУ, райвиконкомами, первинними партійними та радянськими органами влади, установами та організаціями області з усіх поточних питань соціально-економічного, суспільно-політичного та культурно-освітнього розвитку.

У процесі дослідження промислового розвитку використані фонди 2794 (Управління місцевої промисловості виконкому Миколаївської обласної Ради народних депутатів), 577 (Державне підприємство «Суднобудівний завод ім. 61 комунара», 1916-1924, 1944-1996 рр.), 578 (Двічі ордена Леніна, ордена Жовтневої Революції, ордена Трудового Червоного Прапора УРСР Чорноморський суднобудівний завод, 1917-1942 рр., 1944-1991 рр.), 2088 (Виробниче об'єднання «Екватор», 1938-1990 рр.), 4706 (Суднобудівний завод «Океан», 1947-1987 рр.), 4689 (Виробниче об'єднання «Зоря», 1950-

1997 рр.), 5843 (Машинобудівний завод ім. 60-річчя СРСР, 1969-1986 рр.), 3170 (Чорноморський судномеханічний завод, 1940-1986 рр.), 3194 (Миколаївський завод сільськогосподарського машинобудування, 1956-1993 рр.), 3771 (Миколаївський завод «Дормашина» ім. 50-річчя Великого Жовтня, 1931-1941 рр., 1944-1990 рр.), 5650 (Науково-виробниче підприємство «Машпроект», 1961-1996 рр.) та інші.

Для вивчення стану сільського господарства області використані матеріали фондів 2764 (Миколаївське обласне управління сільського господарства, 1937-1941, 1944-1985 рр.), 6064 (Рада агропромислових формувань Миколаївської області «Миколаївагропромрада», 1986-1991 рр.), 3937 (Миколаївське обласне виробниче об'єднання з виробничо-технічного забезпечення сільського господарства «Сільгосптехніка», 1961-1984 рр.), 2884 (Миколаївське обласне виробниче управління меліорації і водного господарства, 1954-1986 рр.).

Дослідження культурно-освітнього життя Миколаївщини доповнене матеріалами фондів 6082 (Відділ народної освіти виконавчого комітету Миколаївської обласної ради народних депутатів (облвно), 1944-1988 рр.), 881 (Миколаївський ордена Трудового Червоного Прапора кораблебудівний інститут ім. адмірала С.Й. Макарова, 1918-1990 рр.), 993 (Миколаївський державний педагогічний інститут ім. В.Г. Белінського Міністерства освіти УРСР, 1920-1941, 1944-1985 рр.), 2795 (Відділ охорони здоров'я виконкому Миколаївської обласної Ради народних депутатів, 1940-1981 рр.), 3171 (Миколаївська обласна спілка споживчих товариств (облспоживспілка), 1944-1980 рр.).

Окрему групу джерел становлять опубліковані документи, матеріали та статистичні збірники, які створили належну джерельну базу для наукового осмислення проблематики. Однак обмеженість їх лише цифровим матеріалом часто не дозволяє повністю розкрити історичний зміст явищ, що вимагає залучення документів суспільно-політичного спрямування.

Важливою складовою джерельної бази дослідження стали матеріали періодичної преси, як місцевої так і республіканської та загальносоюзної. Однак для періодичних видань радянської доби характерна ідейно-політична одноманітність, відсутність критичних оцінок, висновків існуючої практики. Звертає на себе увагу більша критичність матеріалів, опублікованих у кінці 80-х років, порівняно з другою половиною 60-х та 70-ми рр., коли переважало суцільне вихвалення переваг ладу, непогрішимість та геніальність влади.

Таким чином, комплексне використання архівних матеріалів та інших документів, їх критичний аналіз та оцінка дозволяє розкрити основні аспекти обраної теми, розв'язати поставлені завдання.

У підрозділі 1.3 «Методологія дослідження» показано застосування

сучасних теоретико-методологічних підходів, заснованих на принципах історизму, об'єктивності, системності, науковості, всебічності та світоглядного плюралізму. Головним методологічним орієнтиром нашого дослідження виступив цивілізаційний підхід, який враховує як об'єктивний (формаційний), так і суб'єктивний (антропологічний) аспекти та направлений на дослідження суспільства в усій багатогранності проявів його життя та існування.

У процесі дослідження ми намагалися дотримуватися сучасних методологічних принципів і поєднувати різні методи історичного пізнання, щоб забезпечити належний науковий рівень розкриття теми.

Другий розділ **«Соціально-економічний розвиток області в середині 60-х – в першій половині 80-х рр. ХХ ст.»** структурно поділяється на два взаємопов'язані підрозділи, в яких розкрито промислове та аграрне будівництво краю в 1965-1984 рр.

У підрозділі 2.1 *«Промислове будівництво краю»* виявлено, що в середині 60-х рр. продовжено пошуки шляхів піднесення економіки, що знайшло свій вияв у намаганні запровадити нову господарську реформу.

Збільшуються асигнування на капітальне будівництво в області. Протягом другої половини 60-х – першої половини 80-х рр. капітальні вкладення державних, кооперативних підприємств і організацій, колгоспів і населення області (в порівняльних цінах) становили 6475 млн. крб. Обсяги введених у дію основних фондів у роки IX-ї п'ятирічки досягли 1812 млн. крб., X-ї – 2541 млн. крб. проти 1187 млн. крб. за VIII-у п'ятирічку. Цьому сприяла велика питома вага підприємств оборонного значення (ЧСЗ, ВО «Зоря», завод ім. 61 комунара, ВО «Екватор», «Ніконд», десятки номерних підприємств), яким із центру приділялося набагато більше уваги, ніж підприємствам легкої та харчової промисловості, що продовжували фінансуватися за залишковим принципом. Прискорення науково-технічного прогресу на суднобудівних заводах дозволило освоїти випуск новітніх кораблів, зокрема авіаносних крейсерів, суховантажів, риболовних супертраулерів, рефрижераторів; на машинобудівних заводах – випуск нових турбін, дизелів, асфальтоукладачів, дощувальних машин, автопересувних млинів, електротехнічної апаратури. В області вироблялося понад 500 лише основних видів промислової продукції.

Однак адміністративно-командна система управління з її малоефективним державним плануванням, суворою централізацією та дріб'язковою опікою не могла не призвести до застою і в промисловості Миколаївщини. Уповільнились темпи зростання валової продукції. Так, у 1965-1970 рр. вони становили 9,9%, у 1970-1975 рр. – 7,2%, в 1976-1980 рр. – 5,9%. Середньорічні темпи зростання продуктивності праці відповідно становили – 6,1%, 5% і 3,2%. На підприємствах області знижувалась фондовіддача, зростала

собівартість продукції, знижувалась її якість. Кількість підприємств, що постійно не виконували державних планів виробництва продукції, збільшувалась. Загострювалась системна криза радянської промисловості.

В підрозділі 2.2 *«Розвиток аграрного сектору Миколаївщини»* зазначено, що основними причинами відставання сільського господарства в зазначений період стали порушення економічних законів розвитку виробництва, принципів матеріальної зацікавленості колгоспників і робітників радгоспів у піднесенні громадського господарства. Називалися нереальні цифри передбачуваної продукції. Негативну роль відіграли нескінченні укрупнення і розукрупнення колгоспів, перетворення колгоспів на радгоспи. Гальмувалося впровадження у виробництво досягнень науки і передового досвіду. Виконання планів продажу державі сільськогосподарської продукції в другій половині 60-х – 70-х рр. досягалося за рахунок не інтенсивних, а екстенсивних методів господарювання.

Безправне становище селян, незадовільний стан медичного обслуговування, високий рівень тяжкої ручної праці, особливо у тваринництві, бездоріжжя, низька заробітна плата змушували селян мігрувати в міста. Внаслідок цього відсоток сільських мешканців зменшився з 52% всього населення області у 1965 р. до 34 % у 1985 р. Щорічно кількість сільських жителів у 1965-1985 рр. зменшувалась на 4000 чол. при одночасному зростанні міського населення та попиту на продукти харчування, сільгоспсировину для легкої та харчової промисловості. Системні негативні тенденції призвели в середині 80-х рр. до глибокої кризи в аграрному секторі Миколаївщини та необхідності кардинальних реформ.

У третьому розділі **«Суспільно-політичне та культурно-освітнє життя доби «застою» (1965-1984 рр.)»** досліджено генезис суспільно-політичного розвитку та зміни в культурному та освітньому середовищі області.

У підрозділі 3.1 *«Суспільно-політичний поступ Миколаївщини застійної доби»* досліджено, що в другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст. здійснювалася боротьба проти дисидентського руху, шістдесятників. Це проявилось у переслідуваннях і судових процесах проти дисидентів В. Різниченка і М. Вінграновського з Первомайщини, О. Бердника зі Снігурівщини, В. Богача з Миколаєва, Б. Мозолєвського з Веселинівщини. В 1965 р. лише за спробу утворення політичної організації «Боротьба за суспільну справедливість» на багато років засуджено миколаївця В. Богача. 11 жовтня 1971 р. заарештовано вчителя української мови та літератури однієї з вечірніх шкіл Одеси, уродженця м. Первомайська на Миколаївщині, поета і журналіста О. Різників (Різниченка).

У підрозділі 3.2 *«Культурно-освітній та духовний розвиток краю»* зазначається, що на відміну від соціально-економічного і суспільного-

політичного розвитку, в духовно-культурному та освітньо-науковому житті краю в другій половині 70-х – першій половині 80-х рр. спостерігалось набагато більше позитивних тенденцій. В області створилася досить широка мережа лікувально-профілактичних установ. З середини 70-х рр. активно розвивається курортно-рекреаційна сфера: почалось інтенсивне спорудження корпусів пансіонатів, баз відпочинку, туристичних центрів на Чорноморському узбережжі. Активно розвивалась фізична культура і спорт. Велика увага приділялася усім ланкам освіти. Якщо в 1965 р. на кожні 1000 чол. населення області припадало 128 чол. з вищою і середньою спеціальною освітою, то в 1980 р. – 255. Інженерів-кораблебудівників, вчителів, спеціалістів холодильної промисловості та машинобудування, інженерів-будівельників, культосвітпрацівників готували такі вузи області як МКІ, МДП, Первомайський загальнотехнічний факультет Одеського інженерно-будівельного інституту (згодом самостійний Миколаївський сільськогосподарський інститут) та Миколаївський культурно-освітній факультет Київського інституту культури. В 1974 р. створено Миколаївську обласну організацію Спілки письменників України, що об'єднувала 12 членів. Діяли літературні об'єднання «Стапель» і «Огни новостроек». Широко відомі миколаївські письменники та поети М. Божаткін, В. Бойченко, Л. Воронін, І. Григурко, В. Качурін, Д. Кремінь, В. Подольський, В. Тимчук, Е. Январьов. На Миколаївщині почали свій творчий шлях М. Лисянський та М. Вінграновський.

Однак застійні явища 70-х – початку 80-х рр. ХХ ст. не обминули і духовного життя області. «Залишковий» принцип фінансування цієї сфери призвів до негативних наслідків і занепаду багатьох її складових. Через нестачу коштів і матеріалів роками не ремонтувалося багато шкіл. Деякі з них доведені до аварійного стану і закриті. Зовсім зникли школи з українською мовою навчання в Миколаєві. Залишалося лише декілька десятків класів з українською мовою навчання. Сотні школярів поспіхом звільнялися адміністрацією шкіл від обов'язкового вивчення української мови у російськомовних школах. На філологічному факультеті МДП кількість студентів російського відділення значно перевищувала кількість студентів відділення української мови та літератури. Відбувався скерований офіційною владою процес русифікації української школи, який стимулювався подальшою русифікацією дошкільних закладів, вузів, державних установ, культурного життя, особливо в містах. Низькою залишалася успішність у навчальних закладах, відставала навчальна база виробничого навчання в школах, ПТУ, технікумах. Малоефективною і формалізованою виявилася вечірня і заочна форми навчання. Тривалий час перебували на ремонті приміщення Миколаївського державного українського театру драми і комедії, Миколаївського обласного краєзнавчого музею, що не давало

можливості мешканцям краю пізнавати історію Миколаївщини. Таким чином, назрівала об'єктивна необхідність принципово нової політики, що реально враховувала б стан суспільства і спрямована на досягнення якісно нового його стану.

В четвертому розділі **«В період Перебудови (1985-1991 рр.)»** досліджено перетворення в економіці Миколаївщини та в суспільно-політичному і національно-культурному житті області.

У підрозділі 4.1 *«Перетворення в економіці Миколаївщини»* наголошено, що окремі зрушення у запровадженні нових форм і методів господарювання у промисловості і сільському господарстві не означали докорінного перелому. Середньорічні темпи приросту національного прибутку в області дедалі зменшувалися. В першому кварталі 1991 р. кожне друге промислове підприємство області зменшило обсяги виробництва. Сумарно це зниження порівняно з 1990 р. становило 71,2 млн. крб. Цей спад відбувся насамперед у галузях, які працювали на споживчий ринок: легкій, харчовій, місцевій промисловості, будівельних матеріалів. Зростав товарний дефіцит. Скоротився випуск взуття, трикотажних виробів, одягу, постільної білизни, м'яса, тваринного масла, ковбасних виробів, консервів, жирів, мила та інших товарів першої необхідності. Товарні запаси зменшилися на чверть, звужився асортимент, упала якість виробів. П'ять із десяти підприємств суднобудівної галузі вперше за тривалий час зменшили обсяг виробництва. Зменшився обсяг перевезень на автомобільному, річковому та авіаційному транспорті. На чверть скоротили обсяги робіт будівельні організації. Вперше в області зафіксовано масові простої підприємств, виробництв, скорочення робочого тижня, робочої зміни. Поглибленню складної ситуації сприяли організована злочинність, спекуляція, корупція і розкрадання, як наслідок – байдужість та інертність самих трудівників як міста, так і села. Незважаючи на урядові заходи, часто непослідовні, половинчасті, необґрунтовані, розлад економіки як республіки в цілому, так і Миколаївщини зокрема продовжувався наростаючими темпами.

У підрозділі 4.2 *«Суспільно-політичні процеси та національно-культурне життя»* доведено, що в другій половині 80-х рр. з поширенням гласності та загальної демократизації на Миколаївщині починають виникати різноманітні суспільно-політичні рухи, організації, об'єднання. Однією з перших стала Миколаївська крайова організація Народного Руху, установча конференція якої відбулася у серпні 1989 р. Чисельність організації становила близько 160 чол. Найбільші осередки Руху створено в Миколаєві на заводах «Зоря», «Океан», об'єднанні «Машпроект», у Південноукраїнську, Снігурівському, Веселинівському, Первомайському, Новоодеському, Баштанському, Братському районах. Головним завданням організації стала боротьба за вихід України зі складу СРСР. Друкованим органом стала газета

«Чорноморія». Велика увага приділялася пропаганді знань з історії, культури України. 11 січня 1990 р. в Миколаєві виникла «Філія Української Гельсінської спілки», яка незабаром перетворена у «Філію Української Республіканської партії». 14 квітня 1990 р УРП приєдналася до Руху і очолила його. Її члени підтримували ідею створення незалежної України.

Мешканці області прилучилися до активної участі в національному відродженні. Під час березневого референдуму 1991 р. 85,2% його учасників проголосували за збереження СРСР як оновленої федерації рівноправних суверенних республік. При опитуванні про те, що Україна повинна бути у складі Союзу радянських суверенних держав на засадах Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., за це висловилися 87,7% від тих, що брали участь у референдумі.

Під час спроби державного перевороту 19-21 серпня 1991 р. надзвичайна сесія Миколаївської обласної Ради народних депутатів, заслухавши і обговоривши доповідь голови обласної Ради І.Т.Грицяя, прийняла спеціальний документ «Про політичну ситуацію в області у зв'язку з державним переворотом в СРСР і заходи із попередження антиконституційних дій на території області», в якому рішуче засудила дії т.з. ДКНС та осіб, що надавали йому сприяння чи підтримку. Обласна Рада звернулася до населення, керівників політичних партій і громадських рухів області із закликом до консолідації, громадської згоди і єдності в ім'я утвердження і розвитку суверенної України, побудови правової держави, прискорення перебудовчих процесів.

Відповідно до поставлених завдань дисертантка дійшла наступних

ВИСНОВКІВ:

1. Огляд літератури свідчить про те, що проблема комплексного розвитку Миколаївщини другої половини 60-х – початку 90-х рр. ХХ ст. досліджена недостатньо. Розкриті радянською історіографією аспекти висвітлені відповідно до концептуально-ідеологічних концепцій КПРС і по суті носять необ'єктивний характер. Введення у науковий обіг нових джерел, додержання наукових принципів історизму та об'єктивності, зважена оцінка процесів, що відбувались у суспільно-політичному і соціально-економічному розвитку Миколаївщини в другій половині 60-х – початку 90-х рр., дало можливість об'єктивно розкрити досліджувану проблему.

Для забезпечення всебічного вивчення головних аспектів досліджуваної теми використано комплекс загальнонаукових та спеціальних історичних методів: аналіз, синтез, індукція, дедукція, метод кліометрії, статистичного спостереження, історичної реконструкції, історико-ситуаційний, історико-генетичний, хронологічний, порівняльний.

В процесі роботи над дослідженням залучено різні за своїм характером джерела: опубліковані документи місцевого, республіканського та союзного

партійно-державного керівництва, статистичні матеріали, періодичні видання, що виходили в окреслений період, архівні матеріали. Відповідно до цього, критичне використання, аналіз, синтез, співставлення та порівняння у дисертаційному дослідженні наявної історіографічної бази та обширного комплексу джерел дозволили об'єктивно підійти до розгляду проблем суспільно-політичного, соціально-економічного та культурно-духовного розвитку Миколаївщини в другій половині 60-х – початку 90-х рр. Відібраний з різноманітних джерел, критично проаналізований та систематизований у процесі дослідження фактичний матеріал, зроблені на його підставі оцінки і узагальнення об'єктивно розкрили завдання дослідження та надали підстави для винесення відповідних висновків.

2. Досліджено, що в другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. в області збудовані такі велетні індустрії, як Південно-турбінний завод «Зоря», Миколаївський глиноземний завод, Дніпро-Бузький порт, трансформаторний, конденсаторний заводи, завод підйомно-транспортного устаткування, комбінат силікатних виробів, Миколаївський домобудівний комбінат, завод дощувальних машин «Фрегат» у Первомайську, Південно-Українська атомна електростанція. Модернізовані суднобудівні заводи. Будувалися підприємства легкої та харчової промисловості; в Миколаєві – трикотажне об'єднання, взуттєва і швейна фабрики, молокозаводи, пивзавод «Янтар»; у Первомайську – молочноконсервний комбінат, м'ясокомбінат, меблева фабрика; Вознесенський шкірзавод; Очаківський мідійно-устричний рибоконсервний комбінат.

Прискорення науково-технічного прогресу на суднобудівних заводах дозволило освоїти випуск новітніх кораблів, зокрема авіаносних крейсерів, суховантажів, риболовних супертраулерів, рефрижераторів; на машинобудівних заводах – випуск нових турбін, дизелів, асфальтоукладачів, дощувальних машин, автопересувних млинів, електротехнічної апаратури. В області вироблялося понад 500 лише основних видів промислової продукції.

Однак адміністративно-командна система управління з її малоефективним державним плануванням, суворою централізацією та дріб'язковою опікою не могла не призвести до застою в промисловості Миколаївщини.

В АПК також відбувалися неоднозначні, суперечливі процеси. З одного боку, у розвиток сільського господарства вкладалися величезні капітальні вкладення, спрямовані на зміцнення його матеріально-технічної бази, зростання енергоозброєності, розроблені передові методи використання меліорації, хімізації, впроваджені індустріальні технології вирощування сільськогосподарських культур і виробництва продуктів тваринництва, інтенсивні методи виробництва м'яса і молока, здійснені комплексні заходи по соціальній перебудові села. У той же час знижувалися середньорічні темпи приросту продуктивності праці. У 70-ті особливо помітно знизилися

темпи економічного зростання, не вдалося повністю здійснити намічену соціальну програму.

3. Доведено, що загальне пожвавлення літературного, мистецького, наукового життя в Україні, звично пов'язуване лише з «хрущовською відлигою», насправді стало відгомонам глобальних зрушень у політичному, соціальному, культурно-мистецькому прогресі людства: саме ці роки позначені рішучою боротьбою за соціальну справедливість, права людини в різних країнах, крахом колоніальної системи, виникненням опору в «соціалістичному таборі» (угорські, чехословацькі події), студентськими заворушеннями. Українське шістдесятництво на Півдні УРСР в цілому і на Миколаївщині зокрема існувало й формувалося з різних соціальних верств у схожій суспільно-політичній атмосфері. Породжене реформами М. Хрущова, воно виникло та існувало майже виключно завдяки зусиллям інтелігенції та справило глибокий вплив на події періоду другої половини 70-х – 80-х рр. Шістдесятники Миколаївщини є вихідцями зі студентського середовища, лави яких поповнювали вчителі, науковці, письменники, викладачі вищих навчальних закладів. Незважаючи на постійний тиск системи вони дедалі відкритіше висловлювали своє розуміння життя Української РСР, бачили нагальну потребу оновлення суспільства. Згуртовуючись, студентська молодь Миколаєва у творчих клубах під керівництвом найбільш прогресивних викладачів, звертала свої погляди на відродження національної культури: виступали на захист рідної мови, популяризацію здобутків літератури і мистецтва серед народу, вивчення і пропаганду вітчизняної історії. Поступово коло активістів відродження української культури розширювалося – до їх лав приєднувалися сільські та навіть вчителі міських шкіл, талановита молодь, літератори.

В другій половині 60-х – на початку 80-х рр. покращився стан соціальної та культурно-духовної сфери. В області створено широку мережу лікувально-профілактичних установ. Значні досягнення спостерігались в галузі освіти. Після прийняття у 1973 р. Постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи подальшого покращення умов роботи сільської загальноосвітньої школи» в області відбулися суттєві зміни в системі освіти. Значні досягнення спостерігались і у вищій та середній спеціальній школах. Якщо в 1960 р. на кожні 1000 чол. населення області припадало 128 чол. з вищою і середньою спеціальною освітою, то в 1980 р. – 255. На початок 80-х рр. в області діяло п'ять вузів.

Однак застійні явища 70-х – початку 80-х рр. ХХ ст. не обминули і духовного життя області. «Залишковий» принцип фінансування цієї сфери призвів до негативних наслідків і занепаду багатьох її складових. Відбувався скерований офіційною владою процес русифікації української школи, який стимулювався подальшою русифікацією дошкільних закладів, вузів,

державних установ, культурного життя, особливо в містах. Низькою залишалася успішність у навчальних закладах, відставала навчальна база виробничого навчання в школах, ПТУ, технікумах.

4. З'ясовано, що в перші роки Перебудови «сповзання» економіки Миколаївщини до кризового стану вдалося на деякий час дещо загальмувати. Зростання промислового виробництва в 1989 р. порівняно з 1985 р. становило 112,9%. Середньорічні темпи підвищення продуктивності праці за цей час склали 4%. Досягнуто зростання виробництва товарів народного споживання та обсягів виробництва валової продукції в колгоспах, радгоспах та на міжгосподарських підприємствах. Однак злам адміністративно-командної системи управління, основу якої становили партійно-державні структури, зародження нової системи господарювання, відсутність централізованого постачання, невиконання договірних зобов'язань, розрив зв'язків, політична та соціальна нестабільність та розпад СРСР як цілісної держави призвели до катастрофічного становища в економіці.

Загальна криза економіки не могла обійти й агропромисловий комплекс. Реалії розвитку економіки області вимагали принципової зміни підходів до сільськогосподарського виробництва, освоєння нових економічних методів господарювання. Відсутність централізованого постачання, невиконання договірних зобов'язань та втрата економічних зв'язків поступово призвели до катастрофічного стану економіки і провалу політики Перебудови.

5. Наприкінці 80-х рр. розпочався процес становлення багатопартійності в Україні. В області з'явилися регіональні представництва українських партій. Однак не зареєстровано жодної партії регіонального характеру, яка відстоювала б інтереси виключно Миколаївської області, оскільки для формування самостійних політичних партій в регіоні дуже слабка база. До середини 1991 р. в області, крім КПУ, діяли місцеві організації, філії, відділення, осередки Української республіканської партії, Об'єднаної соціал-демократичної партії України, Конституційно-демократичної партії України, Демократичної партії України, Української народно-демократичної партії, Партії демократичного відродження України, Конференції анархо-синдикалістів «Свобода», Партії зелених України, крайова організація Народного Руху.

Після путчу ДКНС 19-21 серпня Верховна Рада УРСР 24 серпня 1991 р. ухвалила Акт проголошення незалежності України. На Миколаївщині кількість громадян, що дали стверджувальну відповідь на питання незалежності, становило 86,3%, проти – 10,6%.

6. Виконане дослідження розкриває загальну динаміку соціально-економічного, суспільно-політичного та культурно-освітнього розвитку Миколаївщини в другій половині 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. Разом з

тим воно не вичерпує увесь дослідницький потенціал теми. В процесі роботи над дисертацією нами порушено ряд проблемних питань, які потребують подальшого, більш ґрунтовного висвітлення:

По-перше, в якості окремої дослідницької теми можна виділити розвиток важкої промисловості Миколаївщини, науково-технічні особливості її модернізації.

По-друге, комплексно вивчити неформальний громадсько-політичний рух, представлений на території області культурницькими, екологічними, історико-просвітницькими та політичними товариствами, які зуміли привернути увагу населення до найважливіших суспільно-політичних проблем регіону.

По-третє, розкрити поставлену проблему з позиції усної історії та історії повсякденності. Актуальним є створення праць з історії населених пунктів Миколаївщини з акцентом на головних змінах в житті та побуті їх мешканців в період другої половини 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст.

Отже, суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток Миколаївщини в другій половині 60-х – на початку 90-х рр. є невід’ємною складовою історії України.

Основний зміст дисертації викладено у таких публікаціях автора:

Статті в наукових фахових виданнях

1. Павленко Ю. О. Національно-культурне життя на Миколаївщині у другій половині 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. / Ю. О. Павленко // Мандрівець – 2015 – № 5 – С. 70–73.
2. Павленко Ю. О. Характерні тенденції в аграрному секторі Миколаївщини в другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст. / Ю. О. Павленко // Переяславський літопис: зб. наук. статей. Вип. 9. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – С. 59–68.
3. Павленко Ю. О. Сільське господарство Миколаївщини в період Перебудови (1985-1991 рр.) / Ю. О. Павленко // Гілея: науковий вісник. – 2016. – Вип. 105(2). – С. 88–91.
4. Павленко Ю. О. Промисловий розвиток Миколаївщини в період Перебудови (1985-1991 рр.) / Ю. О. Павленко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Історичні науки : збірник наукових праць. – № 1 (41), червень 2016. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. – С. 133–139.
5. Павленко Ю. О. Миколаївщина в другій половині 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст.: історіографія проблеми / Ю. О. Павленко // Мандрівець. – 2016. – № 2. – С. 57–61.

6. Павленко Ю. О. Суспільно-політичне життя на Миколаївщині «застійної» доби (1965-1984 рр.) / Ю. О. Павленко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя : ЗНУ, 2016. – Вип. 45. – С. 228–232.

Публікації, які додатково відображають результати дослідження

7. Губанова Ю. О. [Павленко Ю.О.] Релігійне дисидентство на Миколаївщині в 60-70-х рр. ХХ ст. / Ю. О. Губанова // Аркасівські читання: Україна в контексті історичного розвитку Східної Європи : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 квітня 2015 р.). – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. – С. 115–117.
8. Губанова Ю. О. [Павленко Ю.О.] Соціально-економічна криза та культурно-політичне життя на Миколаївщині в період «Перебудови» (1985-1991 рр.) / Ю. О. Губанова // Суспільні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 3-4 липня 2015 р.). – Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2015. – С. 77–80.
9. Губанова Ю. О. [Павленко Ю.О.] Генеза політичного життя на Миколаївщині в кінці 80-х – на початку 90-х рр. / Ю. О. Губанова // Актуальні наукові дослідження різноманітних соціальних процесів сучасного суспільства : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 11-12 вересня 2015 р.). – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2015. – С. 16–17.
10. Губанова Ю. О. [Павленко Ю.О.] Культурно-освітній та духовний розвиток Миколаївщини в другій половині 60-х – в першій половині 80-х рр. / Ю. О. Губанова // Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 25-26 вересня 2015 р.). – Херсон : Гельветика, 2015. – С. 34–38.
11. Pavlenko Y. Industrial development of the Mykolaiv oblast during the VIII five-year plan (1966-1970) / Y. Pavlenko // Modern Science – Moderni veda. – Praha. – Ceska republika, Nemoros. – 2016. – № 1. – P. 115–124.
12. Павленко Ю. О. Єврейська громада Миколаївщини в 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. / Ю. О. Павленко // Історичні мідраші Північного Причорномор'я / Голов. ред. М. М. Шитюк. – Випуск V. – Том. I. – Миколаїв: Шамрай, 2016. – С. 281–284.
13. Павленко Ю. О. Технологічне переозброєння виробництва на суднобудівних заводах Миколаєва в роки VIII п'ятирічки (1966-1970 рр.)

/ Ю. О. Павленко // XXI Всеукраїнська наукова конференція молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів за темою «Модернізація науково-технологічної політики України»: матеріали конференції, 15 квітня 2016 р., м. Київ. – К., 2016. – С. 138–141.

14. Павленко Ю. О. Стан сфери охорони здоров'я жителів Миколаївщини в другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст. / Ю. О. Павленко // Аркасівські читання: історико-археологічні та етнологічні дослідження у контексті гуманітарного розвитку європейського суспільства: матеріали VI Міжнародної наукової конференції (15-16 квітня 2016 р.). – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. – С. 94–96.

АНОТАЦІЯ

Павленко Ю. О. Миколаївщина в другій половині 60-х – на початку 90-х років ХХ ст. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України. – Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2017.

Дослідження присвячене комплексному вивченню соціально-економічного, суспільно-політичного та культурно-освітнього розвитку Миколаївщини в другій половині 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. За проблемно-хронологічною схемою з позицій об'єктивності та історизму вперше комплексно досліджений розвиток Миколаївської області в період другої половини 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст.; запропоновано власну концепцію соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку області в період брежнєвського «застою» (1965-1984 рр.); переосмислені процеси, що відбувались в суспільно-політичному житті краю в добу горбачовської Перебудови (1985-1991 рр.).

Ключові слова: Миколаївщина, промисловість, сільське господарство, Перебудова, демократизація

АННОТАЦИЯ

Павленко Ю.О. Николаевщина во второй половине 60-х – в начале 90-х гг. ХХ ст. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Николаевский национальный университет имени В. А. Сухомлинского. – Николаев, 2017.

Исследование посвящено комплексному изучению социально-экономического, общественно-политического и культурно-духовного развития Николаевщины во второй половине 60-х – в начале 90-х гг. ХХ ст. За проблемно-хронологической схемой с позиций объективности и историзма впервые комплексно исследовано развитие Николаевской области в период

второй половины 60-х – начала 90-х гг. XX ст.; предложена собственная концепция социально-экономического и общественно-политического развития области в период брежневского «застоя» (1965-1984 гг.); переосмыслены процессы, которые происходили в общественно-политической жизни края в период горбачёвской Перестройки (1985-1991 гг.).

Ключевые слова: Николаевщина, промышленность, сельское хозяйство, Перестройка, демократизация.

SUMMARY

Pavlenko Y. O. The Mykolaiv region in the second half of the 60's-early 90's of the XX century. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of historical sciences in specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – Mykolaiv V.O.Sukhomlynsky National University. – Mykolaiv, 2017.

The research is devoted to the complex study of the socio-economic, socio-political, cultural and educational development of the Mykolaiv region in the second half of the 60's-early 90's of the XX century.

Positive developments in the economy of the second half of the 60's, caused by the empowerment in planning and economic activities of enterprises and associations, stimulated the effective work, acceleration of scientific and technological progress. But inactive administrative-command system with its inefficient state planning, strict centralization and micromanaging could not deter stagnation in the industry of the Mykolaiv region in the mid 80's. Agroindustrial complexes also witnessed ambiguous, contradictory processes. On the one hand, the development of agriculture was invested huge capital costs to strengthen its material and technical base and to increase horsepower, the advanced methods of irrigation and chemicals use were worked out, the industrial technologies of crops cultivation and livestock production were introduced. At the same time the average growth rate of labor productivity decreased.

The Ukrainian concept of Sixtiers in southern Ukraine in general and in the Mykolaiv region in particular was formed and existed in different social groups in similar social and political atmosphere. The Mykolaiv region Sixtiers originated from the student community, particularly those were teachers, scientists, writers, teachers of higher educational institutions.

In the second half of the 60's-early 80's the state of social, cultural and spiritual spheres improved. However, the stagnation of the 70's-early 80's of the XX century was present in the spiritual life of the oblast as well. The “residual” principle of financing of this sector led to negative consequences and loss of many of its components. The authorities tried to implement the process of Russification

of Ukrainian education, which was stimulated by further Russification of preschools, universities, state establishments, cultural life.

In the second half of the 80's with the spread of glasnost and democratization in the Mykolaiv region, a variety of social and political movements, organizations and associations began to appear. The inhabitants of the oblast collaborated to actively participate in the national revival.

Keywords: the Mykolaiv region, industry, agriculture, Perestroika, democratization.

